

Z praxe škol

Ekologická výchova na zvláštní škole

Vlasta Geryková

Projekt „Zachraňme Zemi“

1. Příprava projektu, motivace

Na zvláštní škole v Příboře se v měsíci dubnu 1996 realizoval projekt „Zachraňme Zemi“, který byl motivován ochranou přírody a Dnem Země — 22. dubna. Ekologické výchově se tato škola věnuje v nejrůznějších formách v průběhu celého školního roku. Tímto projektem učitelé chtěli s dětmi vyzkoušet užší, vybranou oblast v ekologii. Vybrali proto téma *odpady*, neboť tento problém se již začíná týkat nás všech.

Skládky nám vadí, hyzdí přírodu, ohrožují podzemní vody, zapáchají, zabírají plochu. Tento problém se vyhrotil s masovým používáním umělých hmot. Skládky, které známe z okolí bydlíšť, vyrostly do oblundných rozměrů a při stále větší orientaci na konzum se za pár let zdvojnásobí. Opravdu nebudeme pak mít odpad kam dávat a bude před námi vyvstávat nerudovská otázka: Kam s ním? Proto učitelé chtěli, aby děti při uskutečňovaném projektu především pochopily, že je potřeba snížit na minimum množství zejména svých odpadů. Pro motivaci jsme využili slogan v angličtině „Reduce, reuse, recycle“, což česky znamená: „Omezuj, znovu používej, recykluj“.

1. První příkaz – omezuj – pro nás znamenal omezit svoji nadspotřebu, nekupovat věci, které nepotřebujeme.
2. Druhý příkaz – znovu používej – jsme využili k větší šetrnosti, např. jsme psali na papír z obou stran, vyhýbali jsme se věcem na jedno použití.
3. Třetí příkaz – recykluj — pak vyjadřoval, že papír, železo, sklo apod. jsme dávali do sběru a organický odpad na kompost.

Před vlastním uskutečněním projektu jsme na škole zorganizovali besedu o ekologii, ochraně přírody a o odpadech. Žáci 1. stupně poté shlédli videokazetu „Myška popelářem“, ve které „myška“ na problém odpadů nahlíží svým nenapodobitelným způsobem. Ukazuje, co vše je nezbytné pro založení skládky odpadků a jaký je její „vnitřní život“. Děti se v tomto snímku seznámily s metodami recyklace a s tím, jak se vyhnout vzniku odpadů. Žáci 2. stupně shlédli film „Zpracování odpadů“ – a vydali se s reportérem na cestu po nejrůznějších spalovnách, skládkách, třídírnách a recyklačních střediscích. Dověděli se všechna pro a proti, ale i to, jak mohou sami přiložit ruku k dílu. Tato beseda s promítáním byla uspořádána koncem března.

Společně se žáky jsme také uskutečnili *vycházky do přírody*, abychom:

- pozorovali odpady v přírodě,
- navštívili nejbližší skládku,
- prohlédli si kontejnery na tříděný odpad rozmístěné ve městě.

Motivací před vlastním projektem bylo společné povídání s dětmi o významu třídění odpadů. Toto povídání probíhalo v hodinách přírodopisu, občanské výchovy, pracovního vyučování i na třídnických hodinách.

2. Charakteristika žáků, jichž se projekt týká

Do projektu se zapojili žáci všech tříd školy, tedy 1.–9. postupný ročník, tj. žáci ve věku 6–16 let. Jak jsme již uvedli, projekt probíhal na zvláštní škole, kde jsou u dětí rozumové, citové a volní vlastnosti určitým způsobem sníženy. Učitelé tedy společně se žáky vybrali taková témata a náměty, které jsou schopny tyto děti fyzicky i rozumově a mentálně zvládnout.

Škola je zaměřena na ekologickou výchovu v dosti velké míře již od doby svého vzniku. Většina žáků, kteří byli zapojeni do projektu, navštěvuje turisticko-přírodovědný kroužek, ve kterém jsou pořádány výpravy do přírody a je pečováno o zvířátka (rybky, křečky, pakobylky, chůvičky) přímo v areálu školy. Tím se žáci učí i přírodu a zvířata prakticky poznávat. Většina dětí školy je také zapojena do celoroční školní soutěže otázek a odpovědí „Poznej a chraň!“ Tyto základní vědomosti a poznatky z jednotlivých ekologických činností tedy žáci využili v náročnějším projektu „Zachraňme Zemi“, který zasáhl v průběhu měsíce dubna většinu vyučovacího procesu.

3. Materiálové zabezpečení

Projekt byl značně náročný na materiální zabezpečení. Podílet se na jeho zajišťování bylo společným úkolem všech učitelů i žáků. Děti sháněly a nosily do školy *odpady v nejrůznější formě* – železo, starý papír, textil, plasty,

plastické láhve, úlomky skla, barevné kovy a hliník. Ten se na škole sbíral již po celý školní rok v rámci celostátní soutěže ve sběru hliníku, do které se zapojila i naše škola. Kdyby náhodou některé odpadky v průběhu projektu chyběly, žáci věděli, že jich dosti seženou i v každém běžném školním dnu (obaly od potravin, ohryzky, láhve, popsané papíry atd.).

Žáci také přinesli z domova nejrůznější *knihy* o přírodě, obrázkové encyklopedie, slovníky. Plno knih připravili učitelé ze školní či městské knihovny nebo přinesli knihy vlastní, které doplnili o beletrii, v níž se našla řada poznatků o odpadech a znečištění přírody.

Již od ledna také děti připravovaly a sháněly *obrazový materiál*. Přinášely nejrůznější obrázky vystřižené ze starých časopisů či pohlednic, učitelé zase shromažďovali obrázky květin, zvířat, obrazové atlasy a obrazové soubory s danou tematikou.

Učitelé školy také před započítím projektu museli přichystat nejrůznější *výtvarný materiál*. Ten byl většinou poskytnut z prostředků školy — výkresy, nůžky, papíry, lepidla, barvy, pastely, barevné a krepové papíry, tuše, štětce atd.

Vše, co jsme potřebovali, bylo opravdu nutno připravit předem nebo zajišťovat průběžně, aby nedocházelo ke zbytečným časovým ztrátám při vlastní realizaci projektu.

4. Vlastní realizace projektu „Zachraňme Zemi“

Realizace projektu sledovala dva hlavní úkoly:

1. pochopení významu třídění odpadů,
2. využití a uplatnění některých odpadů v našem životě (praktické nápady, výrobky).

Do projektu byla zapojena celá škola. Projekt byl náplní práce po celý měsíc a měl dlouhodobý charakter.

Projekt samozřejmě sledoval výchovně-vzdělávací cíle, a to:

- poznávání přírodních zákonitostí, významu ekologie a způsobů ochrany přírody před odpady,
- rozvoj komunikace, spolupráce, navazování pracovních i přátelských vztahů,
- práce s textem, odbornou literaturou,
- rozvoj literáráních, výtvarných a pracovních dovedností, tvořivosti a fantazie,
- rozvoj morálních vlastností — pečlivosti, trpělivosti, vytrvalosti atd.
- upevnění sebevědomí, zjištění, že žáci něco dokáží, rozvíjení pocitu zodpovědnosti,

- rozvoj individuálních zájmů a schopností.

Projekt se uskutečňoval na obou stupních v následujících předmětech:

- 1. stupeň:** jazyk český, matematika, prvouka, vlastivěda, výtvarná výchova, tělesná výchova, pracovní vyučování, dramatická výchova.
- 2. stupeň:** jazyk český, geometrie, dějepis, chemie, přírodověda, hudební výchova, pracovní vyučování, tělesná výchova, dramatická výchova.

Motivování žáků vedlo k tomu, že chtěli ihned začít realizovat témata a nápady, které vznikaly při společné diskusi mezi žáky a učiteli. Do projektu se zapojili i všichni vyučující ve škole. Ve svém předmětu si vždy vybrali se žáky téma, které budou zpracovávat. Při práci se uplatnily tyto formy práce: hromadná, tj. společná práce celé třídy na úkolu, skupinová, práce ve dvojicích a individuální samostatná práce.

Uvedeme několik příkladů, jak se téma odpadů odrazilo v některých předmětech:

Český jazyk

5. ročník: Proveďte ústně nebo písmně jazykové rozборы vět o odpadech.

Věta na tabuli: Prázdné skleněné láhve nemusejí skončit na smetišti, ale mohou se recyklovat.

Otázky: V přírodovědě jsme si vysvětlovali pojem recyklace. Kam dáváme sklo, které už nechceme využívat? (Do kontejnerů na sklo.) Co šetřím, když vrátím sklo? Z čeho se sklo vyrábí?

Úkoly

- Je to věta jednoduchá nebo souvětí?
- Určí slovní druhy.
- Přečti měkké souhlásky.
- Proč ve slově *recyklovat* píšeme tvrdé y?
- Najdi jednoslabičná slova.
- U podstatných jsem řekni, co určujeme, a urči.

Matematika

4. ročník: Řešení slovních úloh s námětem odpadů.

Jirka se dočetl, že 50 kg sběrového papíru může ve výrobě papíru nahradit jeden strom. Rozhodl se, že se pokusí každý měsíc alespoň jeden strom zachránit. Tento měsíc má k odevzdání tři balíky. Jeden váží 21 kg, druhý 16 kg, třetí 19 kg. Podaří se mu tento měsíc zachránit alespoň jeden strom?

Jak je to s tebou? Také zachraňuješ stromy?

Přírodověda

5. ročník: Proveďte pokus. Rozpoznávání PVC

Úvod: PVC patří mezi umělé hmoty. Používá se k výrobě podlahových krytin, sáčků a různých obalů. Při spalování vznikají jedovaté splodiny.

- Postup: 1. Měděný drát ohneme na konci do očka.
2. Očko tavíme tak dlouho v nesvítivé části plynového plamene, až je plamen bezbarvý.
3. Když drátek vychladne, položíme na něj malé množství umělé hmoty.
4. Znovu zahřejeme v plynovém plameni.
5. Pokud hmota obsahuje PVC, plamen se zbarví zeleně až modrozeleně.
- Závěr: Takto lze velmi snadno rozpoznat PVC, abychom vyloučili jeho spalování.

Výtvarná výchova

2. a 3. ročník: Zpracování starého papíru – Strom z použitých výkresů a popsaných papírů

- Motivace: Zkusme se společně zamyslet, kolik papíru denně každý spotřebuje. Postupujeme systematicky od probuzení až po dobu, kdy uléháme. Jistě nás překvapí to velké množství. Víme, že se papír vyrábí ze dřeva a dřeva získáváme ze stromů a bez stromů by nebyl život na naší planetě. Pokusme se vrátit papíru jeho původní podobu. Vytvořme strom. Z čeho se skládá?
- Pomůcky: Použité výkresy z hodin výtvarné výchovy, popsané papíry z bloků a poznámkových sešitů, nůžky, lepidlo na papír.
- Postup: Pracujeme ve skupinách 4–5 dětí. Každá skupina si určí, v jakém ročním období bude jejich strom. Uvědomíme si, že strom je živý a mění se. Nejdříve tvoříme kmen, potom větve. Vše pevně slepíme. Vhodně zvolíme barevnost. Zopakujeme si názvy barev, zkusíme vystihnout strukturu kůry (náznakově). Pak podle zvoleného období i druhu stromu stříháme listy a plody nebo vytváříme květy ze zmuchlaných popsaných papírů. Může být i zasněžený. Vše dobře spojíme lepidlem a připravíme na nástěnku či jiný panel. Papír jsme použili ne jednou, ale dvakrát a po likvidaci našich prací poputuje do sběru k recyklaci.

5. Hodnocení projektu

Projekt splnil svůj účel. Po měsíční práci už všichni pochopili, že produkovat takové množství odpadů je špatné, naučili se správně rozlišovat a třídít odpad. Přišlo se také na to, že se mnohé odpady dají využít znovu – ušít si výrobek, vyrobit hračku, či znovu použít starý papír, sklo, plasty, textil. Při realizaci projektu se žáci dověděli nenásilnou, přitažlivou formou více poznatků než při klasickém vyučování. Spíše si zapamatovali a vytvořili to, co je zaujalo. Učitelé zase viděli své svěřence pracovat jinak než při tradičním způsobu výuky, dověděli se o dětech mnoho nového.

Při realizaci projektu byla navázána také spolupráce s rodiči, neboť některé úkoly bylo třeba plnit i doma. Učitelé rodiče požádali, aby projekt dětí nepodceňovali a brali jako starost dětí o budoucnost. Mnozí rodiče ke spolupráci přistoupili, někteří však neměli zájem měnit své zaběhlé stereotypy.

Součástí projektu bylo i zaslání dopisu dětí na městský úřad, v němž

svůj projekt vysvětlily a požádaly zástupce města o umístění kontejnerů na tříděný odpad v blízkosti školy.

Výsledky práce na projektu byly vystaveny v prostorách školy. Na výstavu byli pozváni rodiče, žáci ze základních škol, pracovníci školského úřadu a střediska informatiky a služeb. Výstava sklídila zasloužený ohlas. Byl to malý krůček k integraci postižených mezi zdravé vrstevníky, neboť všichni se na vlastní oči mohli přesvědčit, že i žáci zvláštní školy se mohou zajímavě učit a podávat nečekané výkony.